

ԳԱԼԻԹ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ.

Նոր զիւտ և առաջին անգամ չէ որ կհանդիպուի թէ ո՛րն է կամ ինչ է Հայաստանեայց Ակեղեցւոյ համար նախադրուած կամ Գաւ-ելի Ակեղեցւոյ համարուած և շարունակուած շէնքն:

Նիւթական եկեղեցւոյ շէնքի նիւթական բաժանման մէջ գաւիթն Հասակացուի այս, քանզի գինուորնալ Ակեղեցւոյ համար է խօսքս:

Ըստ Հայաստանեայց Ակեղեցւոյ՝ այս գաւիթը կրողմեն հոգևոր դպրոցներն:

Վասն զի եթէ նմանութեան ևս հետեւիմք՝ շատ գեղեցիկ և պարզ կհասկացուի՝ որ ինչպէս առանց գաւիթը անցանելոյ ըստ նիւթական շէնքին՝ հնար չէ յԱկեղեցի մտանել, այսպէս ևս ճշմարիտ և կատարեալ Վրիստոնեայ լինելոյ՝ և Վրիստոնեութիւնը քաջ ուսանելոյ համար անշուշտ պէտք է մի բարոյական գաւիթ, ուր Ակեղեցւոյ մանկունք հաւաքուին և կրթուին և հմանան:

Վհաւասիկ այս գաւիթս է՝ որ կրկանգնի Հագեոր կամ Օխական դպրոցաց մէջ:

Ըստ այսմ Հայրապետք և Վարդապետք և ամենայն պաշտօնեայք Հայաստանեայց Ակեղեցւոյ՝ խկզբանէ հիտէ՝ որ որ Ակեղեցի կհիմնեն, առ նոն անշուշտ կկազմեն Քիւրախան դպրոց, որ նոնքանիւն և որքանապէս պարտք կգած և շարունակուած է ցարդ, և այսօր ամեն տեղ՝ ուր Հայք կան և Ակեղեցի ունին, անտարակոյս մօտն մի դպրոց ևս պիտի ունենան և ունեցած են և ունին՝ ինչպէս որ կտեսնուին ամենայն ուրեք՝ ուր Հայք ցըրուած կան:

Հալածանաց և բռնութեանց ենթարկուած ժամանակներն անգամ կջանային Նախնիք մեր Ակեղեցին և Գալոցը՝ երկուքը ի միասին պահպանել ի հարստահարութեանց:

Ապրքէն ուր պէտք էր աւանդել համայն Հայ մանկանց Վրիստոնեական ուսմանքներն՝ երբ ծխական դպրոցներն չըկազմուէին և չկազմուէին, և միթէ իւրաքանչիւր Ակեղեցւոյ որդիք պարտաւոր չեն իւրեանց հաւատք՝ կրօնը ուսանիլ և դիտենալ. միթէ լոկ Ակեղեցւոյ պաշտօնէից ուսմունք և հմտութիւնքն բաւական կը լինին ժողովրդեան համար ևս. միթէ ժողովուրդն Քիւրախան պիտի իմանայ կրօնը, կամ թէ՛ եկեղեցական պաշտօնեայք կրօնագէտ լինին և ժողովուրդն աղէտ ըստ կրօնականին, և միայն եկեղեցականաց տպաստան մնայ և շարունակէ իւր կրօնական պարտաւորութիւնքը՝ առանց ինքնին իմանալոյ և ընթերցելոյ և ըն:

Տակաւին չժիշեմք Ազգայինը, և միայն կրօնականով կբաւականանամք, և զայն նախամեծար կրնդունիմք:

Ուրեմն եթէ հոգևոր դպրոցք դադարին կամ իւրեանց նոնքանիւն նպաստէնքն շեղեն, ի՞նչ կլինի մեր Ազգի և Ակեղեցւոյ վիճակ և ո՛ւր կյանդի ապագայն:

— Անշուշտ է՝ որքանապէս կառաջնորդուի՝ ուշ կամ կանուխ:

Ուստի ինչպէս Ակեղեցին նոնքանիւն և անթափաքելի է, այսպէս զուգակի՛ն նոնքանիւն և անթափաքելի են Ակեղեցւոյ Գաւ-ելի եղած հոգևոր դպրոցներն, որոց մէջ մերս եկեղեցական իշխանութիւն և իրաւասութիւն լիազօր հանդիսանալով՝ հանդերձ՝ յաւէտ և հանապազ կտպահո-

վուին Հայք ընդդէմ բողոքականի և ըստ պառնալից վտանգից:

Իրաւամբ չէ՞ ապաքէն՝ որ մեր սրբազան 'Ասիւնիք' այս ինքն Ափեղեցոյ Հայրապետք, և ամեն եկեղեցական պաշտօնեայք զայս իբրեւ կրօնական խնդիր ընդունած և նուիրագործած, և ըստ այնմ սրբազան պարտաւորութիւն կալած են ինքնին հետեւել ոչ միայն Ափեղեցոյ պաշտօնեաներ պատրաստելոյ, այլ և Ափեղեցոյ որդիքը եթէ ոչ բոլորն ըստ ժամանակին կարեւոր եղած աւամարք, դոնէ անշուշտ կրօնական և ազգային դաստիարակութեամբք—ինչպէս ի յաջորդ թիւս պիտի տեսնուի Հայաստանեայց Ափեղեցոյ անցեալ վերնագրով յօդուածոյս մէջ—կրթելոյ համար, և այս սրբազան պարտաւորութիւնը աւանդած են շարունակաբար իւրեանց յաջորդաց, և զայս միշտ ամեն ժամանակ և ամեն տեղ կարեւոր արտօնութեամբք պաշտպանած և պահպանած են:

ՊԱՆՈՒՄ ՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆԿՈՒՆԻ:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Ի ՎԵՐԱՅ ՏԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԻՕՆԻ

ՆԱԽԻՆ ՀԱՅՈՑ:

Մ. և Ն. զին.

Ա.—Իւր հօրն և մօրն հնազանդելու պարտաւորութիւնն աւելի քան թէ որ և իցէ ուրիշ մահկանացուի, միշտ նոցա իշխանութեան ներքոյ ապրելն, ծերութիւնը յարգելն, և նոցա խրատները որպէս

պատգամ լսելն, համարուել են ամեն ժամանակուայ Հայերից որպէս նուիրական և իւրեանց համար կարեւոր պարտաւորութիւն: Այստեղ ազգի ծագմանից ընտանեաց հայրերն, բնական իրաւունքներէից բաց՝ (նոքա) ունէին և տիրական իրաւունք, նոցա իւրաքանչէրը համարուած էր որպէս տէր իւր տան և իւր ժառանգներին, և զօրութեամբ այս իրաւանց նոքա կրում էին տէր և հայր մականունն: Հօր և մօր կենդանութեան ժամանակ որդիքն որպէս և հարսերն և սոցա ժառանգներն ապրում էին հայրենական տան մէջ, և (նոքա) պարտաւորուած էին յանձնելու իւրեանց ծնողոց իւրեանց աշխատութեանց և հոգացողութեանց քրտինքն: Տան տիրոջ և տիրուհւոյ մահուանից յետոյ եղբայրներն ազատ էին բաժանուելոյ միմեանցից, հաւասարապէս բաժանելով իւրեանց ժառանգած բարութիւնքն կամ թէ կենակցել ի միասին, այս որ պատահում էր շատ անգամ տալով ընդհանուր գործոց վարչութիւնն երէց եղբօրը:

Բ.—Բաց ի այն իրաւունքներէից՝ որ իւրաքանչիւր հայր ունէր իշխելու իւր սերունդի վերայ, կար նա ևս երկրի որ և իցէ իւրաքանչիւր մարդարնակ մասում, մի ծերունի՝ որոյ հոգսն էր հսկել այն տեղի բնակչաց ապահովութեան վերայ, և դոքա կոչվում էին 'Ասհապետ *), այս ինքն այն կողման առաջին գլխաւորն: Հօր և այդ ծերունւոյ իշխանութիւններէից ի վեր, կար և մի երրորդն՝ ուր կենդրոնացած էր ազգի իշխանութիւնն: Այդ էր մի գլխա-

(*) Նահապետ, բաղկացեալ նախ և վերջ բառերից: